

NAJSTARŠIA ÚPRAVA DEDIČSKÉHO PRÁVA NA PRÍKLADE SLOBODNÉHO KRÁĽOVSKÉHO MESTA TRNAVY DO KONCA 16. STOROČIA

ADRIANA ŠVECOVÁ

Právnická fakulta Trnavské univerzity v Trnavě

Abstract in original language

N/A

Key words in original language

N/A

Abstract

N/A

Key words

N/A

Úvod

Na prvý pohľad téma ponúka dve dimenzie: mesto a právo. Uhorsko a jeho mestotvorný proces je v časovej defenzíve pri tvorbe urbánneho prostredia minimálne o jedno storočie pozadu. Z toho titulu i kreovanie mestského právneho, zásadne partikulárneho systému sa vyvíja od momentu udelenia mestského privilégia a povýšenia doterajšej sídliskovej aglomerácie na mesto, ktorého stredoveké právo označilo za uholný kameň mestského práva, za čo sa ako právnu kategóriu a formálny písomný prameň práva vo všeobecnosti považuje i historiografia¹. V slobodnom kráľovskom meste Trnave sa takým časovým medzníkom udelenia výsad stal rok 1238, v ktorom Belo IV. poskytol podľa vzoru stoličnobelehradských Latínov (*ius Albensis civitatis*) výsady, aké táto komunita v Stoličnom Belehrade v prvej polovici 13. storočia sama užívala². Všeobecne známou skutočnosťou,

¹ Odkázať možno na Werböczyho Tripartitum a jeho časť III/čl. 8: „*mestom sa nazýva akási jednota mešťanov, pretože ho obýva mnoho obyvateľstva. Je tiež tvorené početnosťou domov a ulíc, obohnané mestskými hradbami a vežami, obdarované výsadami pre dobrý a dôstojný život ... a takáto spoločnosť mešťanov tvorí jednu komunitu*“. Citované podľa MARKUS, D. (ed.): *Magyar törvénytar. Werböczy István Harmáskönnve*. Budapest, 1898, s. 388.

² Originál uložený v Štátny archív Bratislava, pobočka Trnava (ďalej len ŠABA, pob. TT), L – 1, pozri k tomu tiež RÁBIK, V.: *Mestská kniha príjmov trnavskej farnosti sv. Mikuláša z roku 1495*. Trnava : Filozofická fakulta, Trnavská univerzita, 2006, s. 15 a nasl., LEHOTSKÁ, D.: Vývoj mestského práva na Slovensku. In *Sborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského – Historica X*, 1959, s. 107 – 108. Bližšie tiež k románskej (latinskej) komunite a k užšiemu vzťahu než lež právnej filiácie pozri FÜGEDI, E.: Die Städte im mittelalterlichen Ungarn. Versuch einer Forschungsbilanz. In *Städte im*

priradujúc ju k úvodným právokreujúcim explikáciám, je nielen dlhší vývojový „trend“ urbanizácie stredovekého Uhorska (resp. Slovenska, ktoré sa vždy ponímalo v jeho rámci ako najurbanizovanejšia časť) ale aj fenomén špecifickej národnostnej skladby v uhorských/resp. slovenských mestách (čo možno stotožniť bezpochyby aj s Trnavou)³. Rozhodnutie ozrejmiť si niektoré problémy dedičského práva Trnavy vychádza z významu, aký sa pripisoval už v stredoveku tomuto mestu, keďže išlo o jedno z najvýznamnejších miest Uhorska (ako jedna z prvých získala Trnava status slobodného kráľovského mesta⁴), priradila sa k materským mestám a reprezentantovi právnej filiácie magdeburského mestského okruhu v Uhorsku a tvoriaceho postupne aj vlastné filie (na západnom Slovensku)⁵.

Zúženie preskúmvanej tématiky širokého okruhu trnavského mestského práva nabáda k vecnoprávnej reštrikcii, in concreto k voľbe poznávania všeobecných zásad dedičského mestského práva na príklade tohto slobodného kráľovského mesta. Štúdia sa sústreďujú formou základnej sumarizačnej skratky a syntézy na relevantné kogentné ustanovenia, právne možnosti a limity práva zriadiť testament⁶ a práva slobodnej dispozície s majetkom s prihliadnutím na okruh zákonných dedičov a ich neopomenuteľných nárokov (intestátne dedenie). Zároveň poukáže na subsidiárne postavenie dedenia zo zákona a na hlavné dedičské skupiny, ktorých ustanovenie rešpektovala aj testamentárna úprava, zdokumentovaná v zachovaných závetoch ranného novoveku zo 16. storočia. Relevantnou sa v tejto súvislosti stala priamo príslušná časť zbierky tavernického práva, ktorej III. časť približuje kauzistický poňatý, modelové prípady riešenia typických dedičskoprávných otázok určenia dediča, dedičskoprávných nárokov, a predovšetkým podporuje (konkretizuje) testamentárnu slobodu v medziach meštianskeho práva, opierajúc sa o pôvodné obyčajové mestské právo a právne výsady udelené tomu ktorému mestu. V dotknutom sa

Donauraum. Hrgs. Von R. Marsina, Bratislava, 1993, s. 43 – 44; FÜGEDI, E.: Die Entstehung des Städtewesens in Ungarn. In *Alba regia. Annales Musei Stephani regis*, 1969, X, s. 111 – 124.

³ Ponaučenia kráľovičovi Imrichovi sa zmieňujú o uhorskej krajine a kráľovstve, ktoré vzrastá a vzmáha sa práve otvorenosťou voči hosťom (*hospites*), „ktorí so sebou prinášajú rozličné jazyky a zvyklosti, rozličné náuky a zbrane“. Citované podľa MARSINA, R.: *Legendy stredovekého Slovenska. Ideály stredovekého človeka očami cirkevných spisovateľov*. Budmerice : Rak, 1997, s. 29 – 30.

⁴ RÁBIK, V.: *Mestská kniha príjmov trnavskej farnosti sv. Mikuláša z roku 1495*, s. 9.

⁵ LEHOTSKÁ, D.: *Vývoj mestského práva na Slovensku*, s. 81.

⁶ Právne pojmy testament a závet sa chápu v ich synonymickom lingvistickom ponímaní, vzhľadom na novoveké chápanie testamentu ako právneho úkonu *mortis causa* a závetu, ktorý je v modernej právnej vede a praxi prijímaný ako jeho nástupca v slovenskej právnej terminológii.

normuje a akoby „kodifikuje“ právo tavernických miest, medzi ktoré sa prirad'ovala aj Trnava.

Fond mestského magistrátu zachoval pre štúdium pramennú bázu originálnych testamentov až od počiatku 16. storočia, i preto predložené syntézy sa opierajú o nižšie opísané pramene normotvorby a právnej praxe Trnavy až z období ranného novoveku. Vo fonde Testamentales trnavského archívu⁷ sa nachádza chronologicky kontinuálne zachovávaný závetný materiál až od roku 1511 a do konca 16. storočia sa archivuje v ňom dodnes 157 originálnych závetov, ktoré spolu s odpismi tvoria skupinu 177 listín úkonov mortis causa z uvedeného obdobia⁸. K bádateľskému východisku trnavskej závetnej praxe a právnych noriem dedičského práva je potrebné uviesť, že zo stredoveku sa žiaľ nezachovali také mestské knihy či iné priame, primárne pramene, ktoré by publikovali v početnejšej kvantite pramene poznania uvedeného dedičskoprávneho rázu⁹. Ostatne bola publikovaná pokonávka vo veci závetu mešťana Hanusa Graffena a jeho manželky Margaréty z roku 1504, ktorý sa nachádza v záverečných zápisoch účtovnej mestskej knihy príjmov z farnosti sv. Mikuláša¹⁰. V tej istej knihe sa nachádza ešte i registrový záznam úkonu poslednej vôle (alebo

⁷ ŠABA, pob. TT, Magistrát mesta Trnavy (MG TT), f. Testamentales.

⁸ ŠABA, pob. TT, MG TT, f. Testamentales, škatuľa 1, 2. V nasledujúcich poznámkach pod čiarou len odkaz na signatúru uvedeného fondu Testamentales. Spracované in ŠTULJARTEROVÁ, K.: *Testamenty z rokov 1511 – 1600 ako prameň k dejinám Trnavy*. Rkp. Diplomovej práce, FF UK, Bratislava, 1972. Slovenské závetý z druhej polovice 16. storočia publikoval ŠIMONČIČ, J.: *Slovenské testamenty a inventáre z Trnavy z druhej polovice 16. storočia*. In *Západné Slovensko III.*, Bratislava, 1976, s. 69 – 87.

⁹ V tejto súvislosti treba podať vysvetlenie, že v Trnave je dnes k archívnemu výskumu k dispozícii len účtovná kniha z rokov 1394 – 1530. Predsa však charakter jej zápisov podnecuje k záveru, že mesto zriadilo aj iné pomocné knihy, napr. i ostatnom čase novoobjavenú účtovnú mestskú knihu príjmov trnavskej fary, ktorú mesto ako vykonávateľ patronátneho práva viedlo od apríla 1495, na čo odkazuje priamo V. Rábič, keď v edícii uvedenej knihy konštatuje: „*evidencia príjmov trnavskej fary patrila k základným povinnostiam predstaviteľov mesta Trnava, ktoré jej vznikalo z výkonu patronátneho práva*“, udeleného už v Belovom privilégii z r. 1238. In RÁBIK, V.: *Mestská kniha príjmov trnavskej farnosti sv. Mikuláša z roku 1495*, s. 36, 109. K mestským knihám a úradnému spisomňovaniu na Slovensku a v Trnave pozri napr. ČORDÁŠOVÁ, S.: *Vývoj spisomňovania v Trnave do roku 1526*. In *Slovenská archivistika*, 1975, r. 10, č. 1, s. 102 – 121; BARTL, J.: *Mestské knihy na Slovensku a problémy ich štúdia*. In *Studia historica Tyrnaviensia III.*, Trnava, 2003, s. 225 – 240.

¹⁰ Tvrdenú skutočnosť, že ide o mestskú knihu, podporil zápis originálnej poznámky k spomínanej pokonávke o závete Hanusa Graffena uvádzajúci, že závet sa nechal zapísať aj do „do mestskej knihy“ („*das sy den sprucht haben in statt Buch lassen vermerken und verschreiben*“). RÁBIK, V.: *Mestská kniha príjmov trnavskej farnosti sv. Mikuláša z roku 1495*, s. 97.

len jej časti, dotýkajúcej sa fundácie farského kostola sv. Mikuláša) vdovy, vznešenej pani Barbary, manželky Ondreja Pognara z roku 1512¹¹.

1. K prameňom dedičskoprávnej úpravy v mestskom práve Trnavy

Výskum ranonovovekých testamentov poukázal na všeobecnú právnu úpravu dedenia v mestách, ako ich prezentuje Š. Luby v Dejinách súkromného práva na Slovensku¹². Princípy, ktoré uvádza, sú zhodné a aplikovateľné i na Trnavu, hoci musíme v spojitosti s trnavským dedičským právom a právnymi obyčajami venovať pozornosť otázke zákonnej, takpovediac normatívnej roviny súvisiacej so závetmi. Už obvyklou neblahou skutočnosťou zostáva, že akty normatívnej povahy v stredovekom práve (a najmä ak ide o oblasť zaradenú dnes k súkromnému právu) skôr absentovali v písanej podobe a mestá (nevynímajúc Trnavu) sa spravovali vlastnými právnymi obyčajami, realizovanými najmä a predovšetkým v rozhodnutiach mestského a neskôr aj apelačného súdnicstva (v prípade Trnavy tavernického súdu) a nesporovými agendami zápisov do mestských kníh.

Pre skúmané odvetvie dedičského práva sa v úvode prihliadne na originálne znenie výsadnej listiny z roku 1238, ktorá právo dedičtva definovala dosť všeobecne za podmienky právneho partikularizmu: „nikto z nich nesmie svojej dedičstvo alebo nehnuteľný majetok, nachádzajúci sa v chotári ich mesta, komukoľvek odpredať alebo darovať, ak len nie tomu, ktorý nám bude preukazovať podobnú službu ako mešťania tohto mesta. Ak niektorí z nich umrú bez dediča, majú právo poručiť svoj hnutel'ný majetok komukoľvek budú chcieť“¹³. Jednoduchou konklúziou možno teda vyvodit' záver, že uvedené výsady umožňovali slobodne nakladať so svojím majetkom, predovšetkým s nehnuteľnosťami, za obligatórnej podmienky voľby sukcesora z radov tunajšieho mešťanstva, čím sa prirodzene podporovala pôvodná domáca komunita v prevodoch a prechodom mestských nehnuteľností. Druhé ustanovenie podporilo voľnú dispozíciu s majetkom v rozsahu slobodnej voľby univerzálneho právneho nástupcu, ako aj singulárneho sukcesora – odkazovníka výhradne hnutel'ného

¹¹ Oba zápisy aj ich preklad vid' v prílohe III. s prihliadnutím na ich význam vzorov nepočetne zachovaných, neskorostredovekých trnavských závetov a dedičských pokonávok.

¹² LUBY, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. Bratislava : Iura edition, 2002, s. 523 – 524 a 531.

¹³ „nullus ipsorum hereditates ... possessiones suas immobiles... vendere possit vel conferre, nisi ei, qui nobis consimile servicium .. exhibebit. .. quicumque sine herede decesserit, bona sua mobilia cuicumque voluerit, conferendi habeat facultatem. In MARSINA, R. (ed.): *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae. Tomus II*. Bratislava : Obzor, 1987, s. 31.

majetku¹⁴. Práva priznané Trnave¹⁵ sa vzťahovali nielen na domáчих, ale rovnako i na hostí usádzajúcich sa v meste.

Pozornosť v súvislosti s intestátnym dedením v Trnave by sa mala sústrediť aj na normatívnu rovinu písanej podoby trnavského rukopisu Summy legum Raimundi¹⁶. O jej aplikácii v Trnave svedčí fakt, že ju pre potreby mesta v druhej polovici 16. storočia odpísal zrejme trnavský richtár, ktorého nemecký historik Krones v druhej polovici 19. storočia nesprávne identifikoval ako autora spomínanej zbierky¹⁷. Vzhľadom na fakt, že sa nám nepodarilo získať mikrofilm rukopisu, uloženého v rumunskom Brašove, kde má byť podľa poznámky prof. Rebra uložený¹⁸, nemožno zaujať dnes stanovisko k obsahu jednotlivých kapitol¹⁹.

Nie je náhodou, že praktické využitie Summy v tavernických mestách (tak i v Trnave) našlo svoje vyjadrenie aj v zbierke tavernického práva od Jána

¹⁴ „*Item nullus ipsorum hereditates vel possessiones suas immobiles in ipsorum terminis constitutas cuiquam vendere possit vel conferre, nisi ei, qui nobis consimile servitium cum civibus ipsius ville exhibebit. Item quicumque ex ipsis sine herede decesserint, bona sua mobilia cuicumque voluerint, conferendi habeant facultatem.*“, in *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae. Tomus II*, s. 31; preklad uverejnený in *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti I*. Bratislava: Národné literárne centrum, 1998, s. 128 – 130. Bližšiu charakteristiku výsad Trnavy uverejnil HÚŠČAVA, A.: *Najstaršie výsady mesta Trnavy*. Bratislava, 1939, s. 42.

¹⁵ V privilegii Bela IV. označenej pod názvom „*Zumbothel*“. Totožnú dispozíciu s meštianskym majetkom ustanovil o približne dve storočia neskôr aj Menší dekrét Žigmunda Luxemburského z 15. apríla 1405. Publikovaný v DÖRY, F. - BÓNIS, G. – BÁCASKAI, V.: *Decreta regni Hungarie, Gesetze und Verordnungen Ungarns 1301 – 1457*. Budapest : Akadémia kiadó, 1976, s. 189 – 212, MALÝ, K. – SIVÁK, F.: *Dejiny štátu a práva v Česko-slovensku do roku 1918*. Bratislava : Obzor, 1992, s. 96.

¹⁶ Trnavskému exempláru Summy sa venoval v štúdiu REBRO, K.: Trnavský rukopis Summy Legum Raimundi. In *Slovenská archivistika*, r. 1969, s. 71 – 82. Rukopis Summy používaný v Trnave sa zaraďuje do D skupiny rukopisov, spolu s dvoma bratislavskými exemplármi je publikovaný v nemčine, aj keď jeho jazyk je už novší a preklad bol urobený podľa neznámej predlohy, odlišnej od bratislavských rukopisov. Bližšie REBRO, K.: *Summa Legum Raimundi v mestskom práve na Slovensku*. In *Sborník filozofickej fakulty UK*, Bratislava, roč. XV, 1964, s. 163.

¹⁷ REBRO, K.: *Trnavský rukopis Summy Legum Raimundi*, s. 71 - 72. K. Rebro uvádza, že Summa progresívnymi prvkami pomáhala vyplniť existujúce medzery v mestskom práve a prispôbovala ho novým výzvam a požiadavkám neskorého stredoveku popri stabilizačnej funkcii. Prirodzeným spôsobom mestské právo aj unifikovala pre potreby slovenských resp. uhorských mestských centier. Pozri bližšie tiež GÖNCZI, K. : *Ungarisches Stadtrecht aus europäischer Sicht*. Frankfurt am Main : Klostermann, 1997, s. 193. Autorka uvádza aj podstatnú bibliografiu k tejto téme.

¹⁸ REBRO, K.: *Trnavský rukopis Summy legum Raimundi*, s. 72, pozn. 8.

¹⁹ V prílohe I. sa publikujú aspoň ich latinsko-nemecké označenia.

Thuz de Laak, ktorá Summu pripojila ako svoj dodatok²⁰. Zbierka tavevníckého práva (*Articuli iuris tavernicalis*) priniesla predovšetkým prepotrebnú, aj keď nedostatočnú, orientáciu v spleti nejednotnej judikatúry súdov slobodných kráľovských miest, ktorou sa aj Trnava riadila ako jedno z pôvodných tavevníckych miest. Z početných zachovaní a vydaní jeden jej nemecký rukopis z druhej polovice 16. storočia zaradil do tretej knihy článku dedičského práva a ich obsah sa počas nasledujúcich storočí aplikoval i v Trnave, čo možno bezpečne dedukovať z výskumu obsahovej stránky testamentov z obdobia novoveku²¹. Na druhej strane ale v uvedenej časti zbierky absentovali články kodifikujúce dedenie zo zákona, je preto zrejmé, že uvedená oblasť právnych vzťahov sa ponechávala aplikácii dovtedajšieho obyčajového práva každého mesta, o ktorom sa možno dozvedieť aj výsledkov právnej (resp. testamentárnej) praxe²².

Okrem uvedenej zbierky je vhodné spomenúť aj iné v Trnave používané dielo zo 16. storočia, ktoré by malo byť uložené v knižnici Univerzity v Blatnom Potoku. V nej sa má uchovávať latinský rukopis *Annales seu tabulae chronologicae ... a Pantaleone Candido Austriaco*. Jeho tretia časť pojednávala o *factis testamentariis*, konkrétne sa modelovali rôzne právne situácie dedičskej postupnosti *descendentov*, *ascendentov* a manželov, riešili sa otázky dedenia *aviticitného* a *nadobudnutého* majetku²³.

Prehľad podstatných prameňov dedičskoprávnej úpravy zakončí odkaz na úpravu dedičského práva vo *Werböczyho Opus Tripartite*. Jeho autor v prvej časti sumarizoval (okrem iného) podstaty dedičského šľachtického práva a príslušné ustanovenia uvedenej „syntézy“ uhorského šľachtického obyčajového práva sa prakticky využívali aj v slovenských mestách, Trnavu nevynímajúc, v ktorých sa najmä po Moháčskej porážke usádzala vo väčšej miere uhorská šľachta. Extenzívnym výkladom šľachtického práva pre

²⁰ MICHNAY, A. – LICHNER, P.: *Ofner Stadtrecht von MCCXLIV – MCCCCXXI*. Bratislava 1845, s. 13, MERTANOVÁ, Š.: *Ius tavernicale*. Bratislava : Veda, 1985, s. 54 – 56, Autorka uvádza súpis odpisov zbierky procesného práva (prvé vydanie *Articuli iuris tavernicalis* z roku 1479), v jednom odpise z druhej polovice 16. storočia sa nachádza aj explicit bratislavského latinského rkp. Summy, s. 55.

²¹ Vid' jej obsah v nasledujúcej kapitole. Dedenie *ab intestato et testato* podľa trnavskej závetnej praxe zo 16. storočia. Zo skorších štúdií autorky vid' napr. ŠVECOVÁ, A.: Ustanowienie dziedzica w testamentcie a dziedziczenie beztestamentowe w prawie węgierskim : analiza praktyki z pierwszej połowy 19 wieku w mieście Trnawa. In *Czasopismo prawno-historyczne*, Tom 60, zes. 1, 2008, s. 215-230; ŠVECOVÁ, A.: Formálno-právna stránka závetov trnavských mešťanov z prvej polovice 19. storočia. In *Slovenská archivistika*, roč. 42, č. 2, 2007, s. 53-77; ŠVECOVÁ, A.: Dedičské právo mešťanov v novoveku : (východiská a základné schémy na príklade slobodného kráľovského mesta Trnavy). In *Stát a právo v období absolutismu : sborník*, (ed.) Karel Schelle, Ladislav Vojáček, Masarykova universita: Brno, 2005, s. 132-153.

²² Na zmienenu tézu upozornila MERTANOVÁ, Š.: *Ius tavernicale*, s. 44.

²³ HARSÁNYI, I.: Buda, Pest, Kassa, Bártfa, Nagyszombat, Poszony, Eperjes, Sopron városok polgári jogai és régi szokásai. In *Történelmi Tár*, 1909, s. 52 – 87.

novousadených mešťanov – šľachticov sa v dovedy uzavretej komunite s prevahou remeselníkov a obchodníkov vedno s aplikáciou a realizáciou súkromnoprávných inštitútov šľachtického práva (aviticitný majetok, delenie majetku mužskej a ženskej vetvy) v Trnave (a podobne aj v ďalších mestách) vytváralo nové mestské právo, blízke svojou povahou, charakterom a východiskami šľachtickej societe, pri zachovaní podstaty vlastníckeho a tiež dedičského práva platného pre mešťanov v minulosti (majú sa na mysli právne pomery spojené s koakvizíciou, rovnosťou dedičov z hľadiska pohlavia, práva manželky na dedičný podiel z dedičstva po manželovi). Prvá časť Tripartita riešila v samostatných článkoch²⁴ (včlenených medzi články o vlastníckych vzťahoch manželov, majetkového spoločenstva rodinného nedielu, nárokoch ženy – manželky, vdovy alebo nevesty, dedičnej delby) bezprostredne otázku dedičstva, druhov majetku vhodných na testovanie, okruhy subjektov určených za dedičov, nároky kráľovského fisku a iné otázky (ako imanentná súčasť vysporiadania potenciálnych dedičov – najbližších príbuzných sa vnímala delba kondivizionárov rodinného nedielu pred alebo po smrti otca, hlavy rodiny). Okrem toho Tripartitum v III. časti v čl. 14 (Ako treba nadobudnúť držbu dedičstva medzi občanmi?), v čl. 16 (Ako treba medzi občanmi prevziať do držby dedičstvo a jeho príslušenstvo?) riešil všeobecné otázky mestského práva spojeného výhradne s právnou formou (riadnou štatúciou) zviazanou s prechodom a prevodom práva k mestského, dedičnému nehnuteľnému majetku.

1.1. Dedenie zo zákona versus dedenie zo závetu podľa zbierky tavernického práva

Pomenovanie uvedenej tretej knihy je výstižné: „Volget die dritte Tractirung von den Testamentordnungen“²⁵. Jej dvadsaťjeden článkov možno zhrnúť podľa ich obsahu v nasledujúcich, zovšeobecňujúcich postulátoch, dotýkajúcich sa dedenia zo zákona aj zo závetu :

1, slobodná dispozícia so samostatne nadobudnutým majetkom muža (inter vivos aj mortis causa)²⁶;

²⁴ Odkaz príkladne na čl. 13, 17, 18, 19, 20, 21, 27, 29, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 50, 57, 58, 64, 89, 99, 102 v I. časti.

²⁵ Publikované v preklade podľa MERTANOVÁ, Š.: *Ius tavernicale*, s. 201 – 206 v prílohe II.

²⁶ *Item so iemand Erbschafften hat oder unbewegliche Gütter, wie die nun sein wollen, die oder welche er mit seiner eigenen Arbeit, Mühe et Expens erworben, ohne Verhinderung des Weibes, Kinder, Brüder, Schwester und anderer Blutsfreunde, hat er freywillige Macht von denselbigen zu verlassen, zu geben und zu legiren beide beim Leben, als im Sterben, wem er will, ohne Verhinderung allerley Verbot, die da geschehen sindt oder geschehen sollen.*

- 2, určenie zákonného podielu pre manželku a deti zo starootcovej a otcovej čiastky manželovho majetku²⁷;
- 3, ustanovenie o obvenení (Morgengab) pre manželku a zákaz manželovi testovať ho²⁸;
- 4, slobodná dispozícia (inter vivos a mortis causa) manželky so samostatným majetkom, nadobudnutým dedením po svojich rodičoch, rodine²⁹;
- 5, slobodná dispozícia (inter vivos a mortis causa) manžela so svojím samostatne nadobudnutým majetkom³⁰;
- 6, určenie zákonných dedičov samostatne nadobudnutého majetku (s výnimkou zariadenia domácnosti) manžela a manželky v prospech pozostalého manžela/lky a spoločných detí³¹;
- 7, ustanovenie o možnosti deľby zákonných dedičov (synov) po smrti otca³²;

²⁷ *Item so iemand grossvätterlich oder vätterliche Erbschafft hette und durch Noth nicht bedrungen und in dem Fahl, das er nicht zur Erledigung seines Kopfs hat müssen dargeben, so er all sein Lebtag derselben Erbschafft gebraucht hette, alsdann gerathen die nemblichen Erbschafften aufs Weib, Kinder und die er zu Erben haben wirdt, nach erblichen Rechte.*

²⁸ *Item so einer ein Weib nemme und er zum Zeichen der Morgengab unbewegliche Güter, nemblich, gottgeb was für Erbschafften in Gegenwart frommer Mitbürger seinem Weib gebe, oder zu geben verspreche, von denselbigem soll er hinforter keine Macht haben, zu geben oder zu verlassen oder zu legiren, sondern das Weib soll sie besizen mit stetten erblichen Recht.*

²⁹ *Item so iemand ein Weib hat und sie von ihren Eltern Erbschafften hette, soll sie volkömbliche Macht haben zu geben, zu legieren, beyde bey ihrem Leben, als im Sterben, wem sie will.*

³⁰ *Item so ein Manne, gottgeb welches Weibes von seinen Eltern Erbgüter hette, oder andere Ding, welche oder wie die nun sein mögen, ein Testament legiret, soll er dergleichen volle Macht haben dieselbigem zu legiren, zu geben und nach seinen Wolgefallen zu verlassen, beyde beim Leben, als im Sterben.*

³¹ *Item so auf irgendein Weise auf dem Manne oder Weib etliche Güter gefielen, bewegliche und unbewegliche, ausgenommen das Hausgerath, durch eines oder der andern Absterben, nemblich des Mannes oder des Weibes, so sie Kinder haben, als dann sollen die auf den lebendigen Manne oder Weib, oder Kinder, so sie es erleben, zugleich gefallen dieselbigem mit Recht zu besizen.*

³² *Item in dem Fall, wo ein Mann stürbe, wann noch seine Kinder klein sindt, ohne irgendeine geschehene Theilung, nach dem sie nun ins Alter kommen, so es sich zu trüge, das eine oder einer sich sollte verheirathen, die andern aber in Keuschheit lebten und das verheurathe Kind wollte seinen Theil nach gemachten Theilung haben. Zum ersten und für allen Dingen soll man einen ieden soviel von vätterlichen Güter geben, als viel zur*

8, o voľnej dispozícii rodičov z majetkom po oddelení synov a dcér a ustanovenie o zákonných dedičov t.j. pozostalého manžela/lky a detí (ak žijú) rovnakým dielom³³;

9, zákaz testovať bez súhlasu manžela/lky domáce zariadenie a náradie (tzv. Hausgerath)³⁴;

10, slobodná dispozícia len s určeným a oddeleným dedičským podielom³⁵;

11, možnosť testovať spoločne nadobudnutý majetok manželom iba so súhlasom manželky, zároveň určenie zákonného nároku jednej polovice z koakvizície³⁶;

Hochzeit des Verheurathen gegeben ist, ausgenommen das Haussgerathe, welche immerzu vom Manne aufs Weib gerathen und sollen vom Weib auf dem Manne gefallen. Was sonst etwas übrig ist, soll in gleiche Theil nach der Zahl der Kinderpersohn, beide Mannsbild als Weibsbild, oder der Mutter, die noch bey Leben sindt, gleichmessig getheilt werden.

³³ *Item wenn nun ein Theilung geschehen ist zwischen Brüder und Schwester, Vatter und Mutter, so sie im Brod voneinander abgesondert sindt, die Jungfrauen verheirathet sindt und die Söne in die Ehe getretten, alsdann kompt solcher Theil nicht auf die Brüder oder Schwestern, sondern wenn er will, hat er damit freyen Willen zuthun. So er aber, oder sie unterstirt angienge, es sey auf dem Mann oder das Weib, alsdann kompt ein solch Theil vom Manne aufs Weib und vom Weib auf dem Manne und so sie Kinder haben, auf sie gleichmessig zu theilen.*

³⁴ *Item Hausgerathe sind dise Ding: Weiberkleider wie die nun sindt, dergleichen auch Männerkleider, ein silberner oder übergoldter Gürtl, vier silberne Bächer oder weniger und nicht mehr, zwölf silberne Löffel und nicht mehr, Mans Waffen, Kuffen, Fass, alle Bettkleider wasserley Condition die sein, alle Zugehöre so zum Bau der Weingärten gehören und zum Ackerbauen von Nöhten ist. Diss alles soll nach dem Todt des Mannes aufs Weib und nach dem Todt des Weibes auf den Mann gefallen nach Erforderung der Gewohnheite der siben Freystädte. Aber das diss Recht bey Kräftten erhalten werde, wo der Mann in Gegenwart seines Weibes oder das Weib in Gegenwart ihres Mannes, sie oder er etwas legiren wolten mit Verwilligung der Partheyen und ohne Widerrede, gottgeb wenn ers legirte aus Willen der Partheyen, so mag ers legiren was oder wem er will.*

³⁵ *Item so iemand erbliche Gütter kauft hette und derselbigen ihre Namen von wem oder von welchen die erblichen Gütter kauft sindt, besonderlich in den Stadtbrief verschrieben werden laut der Intitulirung ihrer Namen unangelegen, wer es aus ihnen kauft hat, soll ein ieder unter ihnen gleichen Theil haben von den erblichen Güttern. Und so iemand aus ihnen ein Testament oder ein Vergebung sich zu thun unterstunde, so kann ers allein was sein Theil anbetrifft thun, von dem andern soll er allzumahl stillschweigen.*

³⁶ *Item so irgendein Mensch zuletzt testiren solte von den Dingen, die er mit dem Weib zugleich versamblet und erworben hat, in Gegenwart des Weibes und ohne ihre Verbot, dasselbige Testament soll für kräftig gehalten werden. Wenn es aber das Weib höret und ein Verbot darauf thut, wofern es nur glaubwürdigen Persohnen bewust ist, das sie es ehrlich und treulich miteinander erworben haben, alsdann soll mann dem Weib rechtes und gleiches halbes Theil aller Gütter durch sie, wie vorgemeldet, erworben, zutheilen dieselbigen für und für zu besitzen.*

12, zákaz testovania v prospech neusporiadane žijúcich potomkov na ujmu ostatných detí³⁷;

13, ustanovenie o prepadnutí zákonného podielu z koakvizície nemravne žijúcej manželky v prospech jej manžela³⁸;

14, zákaz testovať otcovskú časť v prospech syna heretika, odpadlíka od viery, príslušníka osmanského (tureckého) náboženstva³⁹;

15, ustanovenie o právnej disproporcii manželských a nemanželských detí, ktoré nemajú nárok na rovnaký podiel ako potomkovia pochádzajúci z legitímneho manželského zväzku⁴⁰;

16, ustanovenie o neplatnosti testamentu (výnimku tvorí testament v prospech legátov), ktorý ukracuje veriteľov⁴¹;

³⁷ *Item so ein Mensch nach seinem Absterben etliche Ding oder Güter den Söhnen oder Töchtern verliese unnd so der Sohn ein Schalck, ein Spieler, ein Brasser, ein Zubringer der Dinge und Vätterlichen Güter und ein Hurer were, oder die Tochter ein unehrlich Leben führende, das Lob der Eltern beflecken, solte sich selbs zur Unzucht begeben oder würde zu einer Ehebrecherin, alsdann sollen solcher Theil nicht auf sie, sondern auf die andern Brüder und Schwestern, die ein ehrliches Leben führen, gewendet und durch die That entzogen werden. Wo aber Bruder und Schwestern nicht sindt, sollen andere, gottgeb was für Bluthfreundt, die ein ehrliches Leben führen, mit Recht dieselbigen Güter besitzen nach stetem erblichen Rechte.*

³⁸ *Item so ein Mann ein Weib hette, die ein Hure und Ehebrecherin were unangelegen, das sie die beweglichen und unbeweglichen Güter zum Manne bracht hat, wofern nur diss durch ein Geschrey den Nachbarn zu Ohren bracht wird der Mann es selbs merckhete und sein Gewissen besorgete, so sie in ein Kranckheit fele, kann sie kein Testament machen, denn sie hat alles Recht, das sie in dem erblichen Gut gehabt und beweglichen Gütern aus Mittel des begangen ...asters, wie vorbemeldet, verlohren, sondern die Güter sollen ohne Schaden auf den Mann gefallen.*

³⁹ *Item so irgedein Mensch in seinen Testament, denen Söhnen oder Sohne von seinem erblichen Gut und beweglichen Dingen etwas verliese und der nembliche wollte sich mit denselbigen beweglichen Gütern zu einen untreuen Nation begeben, hienge derselben an unnd hielte mit ihr Gemeischaft, als nemblich die da Vilephysten seindt, Spaltungstiffter, Türcken und so er den Christlichen Glauben gering achten und dieselbige müßbreuchliche Secten preisen sollte und geb für er wolle zwischen sie ziehen, ein solch Theil einen solchen legirt soll ihm nicht gelassen werden, sondern so er leibliche Brüder oder Schwestern haben würde, von den man sagt, das sie ein gutes Lob und ehrlich Leben führen, soll mans denselben zutheilen und verzeichnen mit steten Recht zubesitzen. So er aber nicht Brüder hat, so soll mans andern seinen Bluthfreunden, die ein ehrliches Leben führen, durch die That geben zu besitzen.*

⁴⁰ *Item so einer ein ehelich Weib hat und er in der Testirung zulezt den natürlichen Söhnen mit den ehrlichen Söhnen erbliche Güter und beweglichen Dingen etwas verliese, also das sie gleiche Theilung empfangen sollten in den erblichen Gütern, allsdann nach Erforderung der Gewohnheit vo Alters her der Städte können die natürlichen Söhne mit den ehelichen Söhnen nicht Theil haben, unangelegen, das die ordentliche Testirung auf irgendeine Weise oder durch iemand geschehen ist.*

17, ustanovenie o neplatnosti testamentu spísanom klamlivým, podvodným spôsobom⁴²;

18, zákaz vydedenia potomkov a uzákonenie zásady neopomenuteľných dedičov- legitímnych potomkov⁴³;

19, možnosť dedičnej del'by synov v prípade uzavretia nového manželstva otca alebo matky⁴⁴;

⁴¹ *Item so halt, welcher Mensch ein Testament machte von seinen beweglichen und unbeweglichen Gütern dem Weib, Kindern aufs Bauen der Spytalkirchen, oder befiehlte denen Armen, Almosen, gottgeb wie, oder halt welchen auszuteilen und so er Schuldner haben wirdt, die mit gnugsamer schriftlichen Beweissung über ihren Schulden gefestiget sindt, als nemblich der geschwornen Bürger oder anderer glaubwürdigen und ehrlicher Leute dasselbige Testament soll nichts gelten, das er zum ersten gemacht hat. Es sey dann, das von den nemblichen Gütern, wie es die Verrichtsleute und ehrliche geschworne Bürger dem Recht zugleich gemess und seinen Heil duncken wirdt nach seiner Weise den Schulden bezahlet wirdte und gefraget, ob auch die Erben etwas besizen oder auf Almosen der Armen auszuteilen etwas gegeben soll werden.*

⁴² *Item so ein Testament gemacht wirdt durch irgendeinen Auslendischen Schuzerben, Khauffmanne oder Einwohner, auf des man ihn aus fürgesezten Betrug aufs allerherrlichste ein Begräbnüss seinen Leihe wegen seines Absterbens erzeigen solle, derhalben nach Erfoderung der Zeugen er in seinen Testament den Brüdern legierte, wo er ihn nun eine Stelle seines Leibsbegebniüss deputiert hat und verliesse 100 Fl. in Gold mit Bemeldung eines Mitburgers, der sich wol gehabt in der Stadt gesessen und spreche, das er bey ihm habe im Einlag 200 oder 300 Fl. im Goldt und bemeldet der gleichen den andern dritten und vierden Mitburger, der ein wohlhabender Manne ist, bey welchen gleicherweise in so grosser oder grösserer Summa, denn vorgesagt ist, sein Geld wehre und der nemblich alles im Testament legierte einer Kirchen, so viel einem Altar so viel, den Witben und Armen so viel, den Brüdern und Priestern so viel und diss nembliche Testament geschehe im Abwesen derselbigen Bürger, bey welchen er fürgegeben, das sein Geld eingelegt were. Endlich aber wenn er nun gestorben, die, welchen er testamentlich legiert hat, zu denselbigen Bürger giengen und begehreten, das sie der Summa des Gelds durch den Testierer, wie vorgesagt, verlassen ein Bezahlung thun solten, sie aber antworteten: Wir kennen den Menschen nicht, wir haben weder sein Geldt gesehen, er hat wol viel mögen testieren, aber es ist niemand, der das Testament verrichte. Denn weil es kein effentlich Zeugniüss hat, soll es für nichts und undüchtig gehalten und gesprochen werden.*

⁴³ *Item wo iergendein Mensch Söhn hette, die ein ehrliches Leben führeten, das Gerücht ihres Lob verwhreten, die Güter der Eltern glücklich regiereten und arbeiteten nach den Willen Ihrer Eltern, ihnen ihre Bürden neigerten und gehorsam befunden werden und theten iegliche Arbeit zur Ermehrung der väterlichen Erbgütter mit Schweiss und aus Willen ihrer Eltern sich in den Ehestand begeben. Welches, wo es nach seiner Weise den Nachbarn bekannt ist und bewusst, so können sie nicht vom denn väterlichen Erbtheil ausgeschlossen werden, sondern man soll ihnen ihr Theil volkömblich von denn väterlichen Gütern geben, ja, nach der Eltern Absterben solen billich solche Güter auf die frommen Erben gefallen. Doch das diss unversehet erhalten werde, das wo etliche Eltern von ihren Gütern für ihren Seelen Heil testamentametlicherweise etwas legieren solten.*

⁴⁴ *Item wo solchen Söhnen, die ein ehrliches Leben führen unter beiden Eltern der Vatter überlebte und ein ander Weib nehme oder die Mutter überbliebe unnd einen andern Mann nehme und solche Sohne köndten wegen des Stiefvatters oder der Stiefmutter nicht beysammen bleiben, wie es den gemeiniglich pflegt zu geschehen, so können sie billich ihr*

20, ustanovenie o strate nároku na dedičstvo pre potomkov pri urážke, útokoch na rodičov – zákonné ustanovenie slobody testovania rodičov v prospech tretích osôb⁴⁵;

21, možnosť testátora bez zákonného dediča testovať v prospech tretej osoby (opatrovníka) za podmienky recipročne poskytnutého zaopatrenia a všestrannej pomoci až do smrti testátora⁴⁶;

2. Dedenie ab intestato atque testato podľa trnavskej závetnej praxe zo 16. storočia

Zo znenia originálnych závetov z uvedeného fondu Testamentales, možno vyvodit' všeobecnejšie závery, ktorých výpovednú hodnotu oslabuje len pomerne malý okruh dotknutých testamentov (157 originálnych listín). I preto vedec musí prihliadať na skutočnosť sondážneho výskumu a bádateľský rámec pre budúcnosť rozšíriť o teritoriálne blízke fondy, keď už trnavský fond neposkytuje väčšiu kvantitu zachovaných archiválií. Odhliadnuc od reštriktívneho archívneho materiálu samotná obsahová matéria metódou analýzy umožňuje excerptovať a syntetizovať nateraz len

Theil, beide in erblichen Gütern, als in andern Dingen, welche sie miteinander erworben, mit Recht haben.

⁴⁵ *Item so ein Sohn den Vatter oder Mutter mit Schelbworten entehren solte oder schlüge unnd seine Eltern es nur dem Richter und den geschwornen Bürgern mit Klagen ansageten, das es die Nachbarn hörten, so soll er all sein Theil, was er hette, sollen haben, von väterlichen Gütern, beide beweglichen und unbeweglichen, ia nach grossväterlichen, so etliche weren, wasserley (volajaké) Manier die sein wolten, durch die That verlieren und soll von denselbigen allzumahl abgesondert werden unnd die Eltern mögen sie geben, wem sie wollen.*

⁴⁶ *Item so irgendein Mensch, der nun alt worden ist, oder wird sonst mit Schwachheit bedrungen, bewegliche Güter und gute Erbtheil hete, welche er wegen der Schwachheit seines Leibes nich kann lassen bauen oder nicht köndte und er wehlete ihm einen glaubwürdigen Manne, auf welchen er den Stab seines Alters oder Schwachheit legen köndte ind spreche: Lieber Herr, oder Liber Bruder, oder Liber Freundt, siehe, ich bin mit Schwachheit des Alters umgeben, auch Andere Gebrechen haben mich bedrungen, also fern, das ich meinen Erbgütern nicht mehr vorstehen kann und ich will sie von mir nicht vergeben noch verkhauffen, habe mir derhalben in meinem Gemüt fürgenommen, wo es dir gefellt, will ich alles in deine Hände begeben und werden unter deinen Gewalt sein, das du sie mit Bau erhaltest und wirst mir geben, solang ich lebe, was zur Nahrung und Kleidung von Nöthen thut. Auch das ich auch überhaben sey von dir und die dir zugehören, weil ich ein alter Manne bin, aller unbilicher Wort, so mir etwas entziehen und eine Entehrung zumasseten. Diss, wo du thut wirst nach meinem Abschied, will ich und verspreche, das alle meine Güter dein sollen sein, bewegliche und unbewegliche für und an zubesizen. So er verhiessen wirdt er wölle es allzumahl thun und thete ein Bekäntnüs in Gegenwart des Richters und der geschwornen Bürger und so er zuletzt ehe den erstürber wegen seines Alters und wegen seiner Schwachheit, übel und unehrlich verhalten wirdt mit Hunger, Durst und Nackheit bedrungen wirdt und protestirte darüber oftermahls unnd liesse ihn in Gegenwart des Richters und der geschwornen Bürger dessenthalben fordern und wo es also gefunden wirdt, allsdann soll alle Bekantnuss widerrufen werden sampt dem Brieff und der alte Mann soll frey gesprochen werden mit seinen Erbgütern nach seinen Wolgefallen.*

zásady zachovávané v dedení zo zákona a zo závetu, ktoré možno zo závetných dispozícií verifikovať, a ktoré budú predmetom nasledujúceho prvostupňového a čiastočne preto schématického výkladu, ved' napokon o prvotnú schému ide.

Pochopiť vzájomný vzťah dedenia z oboch titulov znamená v materiálno-právnej rovine uvedenie si faktu, že testamentárne dedenie pri ustanovení dedičov vychádzalo zo zákonných limitov určiť za dedičov najprv zákonných dedičov, resp. pridržať sa právnych obyčají a v nich obsiahnutých zásad, o ktorých pojedná nasledujúca podkapitola (venovaná čiastočne aj špecifikám šľachtického dedenia zo zákona). Testátna prax a dedenie z nej v zásade mali tieto zásady a princípy rešpektovať, a pokiaľ možno ich neobchádzať.

2.1. Zásady zachovávané v dedení ab instato (zo zákona)

Všeobecný postulát supremácie právnej obyčaje nad zákonnou úpravou v stredovekom a čiastočne novovekom práve sa realizoval predovšetkým v súkromnom práve, t.j. v rovine dedičského zákonného práva sa prikláňali subjekty k uplatňovaniu dlhodobo uplatňovaných právnych obyčají, ktorých pôvod nech už bol akýkoľvek, sa obsahovo stotožnil s rímskym zákonným dedičským právom, ktoré povolávalo dediť zákonných potomkov a manželku cum manu v triede sui heredes⁴⁷.

V dedení zo zákona trnavská obyčajová úprava vyčlenila rovnako z okruhu rodiny, so svojou prirodzenou snahou všemožne chrániť i integrovať svojich členov v spoločnosti a stmelujúcom mestskom milie, možné subjekty dedenia zo zákona, a to najbližších príbuzných. V súvisi zákonnej dedičskej sukcesie sa v minulosti (rovnako i v súčasnom dedičskom práve) zdôrazňoval princíp neopomenuteľnosti descendentov – legitímnych potomkov, udomácnený zrejme už vo včasnom vývoji individuálneho vlastníctva a realizácie dispozičného práva s ním. Výlučnosť zákonných potomkov v postavení legitímneho dediča (pri opomenutí najmä manžela/lky ako dediča/čky), s poukazom na mnohé znenia skúmaných závetov a ich preferencia pred inými dedičskými skupinami vychádzala zo zákonnej úpravy posilňujúcej rodinné väzby a prirodzeným spôsobom kompenzovala neraz aktívnu účasť potomkov (dospelých) na rozmnožení pozostalosti za života rodičov, poručiteľov. Descendenti sa nominovali spolu s manželom/kou za zákonných dedičov prvej dedičskej skupiny⁴⁸ za

⁴⁷ BLAHO P. – ŽIDLICKÁ M. – HARAMIA I.: *Základy rímskeho práva*. Bratislava : Manz, 1997, s. 150.

⁴⁸ Formula *institutionis haeredis* dedičov prvej skupiny: „*domum autem suam in hac civitates habitam, cuius media partem pro dote, reliquit marito suo Georgio Hrachowecz iur perpetuo, alteram mediam partem dictis orphanis suis filio Michaeli et filiae Margarethae supranominatis.*“ – 3-4-33. Dedenia potomkov spolu s pozostalým manželom v rovnakom dedičskom podieli, in 3-1-4, 3-3-30, 3-2-5, 3-4-35, 3-3-43, 3-4-5 a pod.

dvoch podmienok, že bližší príbuzní (vo význame dedičov rovnakého stupňa) vylučovali vzdialenejších (dedenie per capita) a vzdialenejší potomkovia dedili len podiel pripadajúci na ich predka ako zákonného dediča (napr. dedenie vnukov, na ktorých pripadol rodičovský podiel – in stirpes). Podiely pozostaleho manžela a detí boli pritom rovnaké, keď doslovné znenie zbierky tavernického práva uvádzalo: „Ak zomrie on (muž) alebo ona (žena), potom podiel muža prípadne žene a podiel ženy mužovi a ak majú deti, rozdelia sa s nimi rovnakým dielom“⁴⁹. Dedenie v prvej zákonnej dedičskej skupine (dedenie potomkov výlučne prípadne i spolu s pozostalým manželom/ou) predstavovalov zachovanej vzorke 157 závetov 94 rozhodnutí institutionis haeredis v prospech dedenia descendentov (cca 60 %).

Práva ešte nenarodených detí sa chránili možnosťou odkázať v testamente príslušný podiel nasciturovi. Tak testoval trnavský občan Baltazár Kolderer 21. júna 1568, zanechajúc svojmu nenarodenému dieťaťu dom a vinice. Len ak by zomrel, manželka si má rozdeliť pozostalosť s Koldererovými bočnými príbuznými⁵⁰. Dedičská postupnosť v prospech právom chránených osôb - pohrobkov sa uzákonila pre šľachtu v Tripartite II. časti čl. 62 a 63⁵¹, čím sa ošetrili dedičské práva nascitura aj zákonnou formou, dovtedy chránené len obyčajovou formou. Práva nedospelých potomkov opätovne chránila inštitúcia poručníkov a kurátorov⁵².

V kontexte vzájomného manželského dedenia je nutné podotknúť, že inštitút spoločne nadobudnutého majetku manželov – koakvizície (pôvodne rozvíjaný ako meštiansky právny inštitút) bol predmetom dedenia v prospech pozostaleho manžela, pri ktorom sa testátor neobmedzoval v nakladaní s príslušným koakvizíčným podielom ani formou testátneho určenia dediča – obvykle manžela/lky ako univerzálneho dediča celej koakvizície, prípadne i celej pozostalosti poručiteľa/ky. Závety však na uvedený inštitút iste prihliadali, keďže testátor mohol nakladať len s polovicou podielu s koakvizície. Dedenie najmä pozostalých manželiek je

V závete Vavrinca Szabóa sa uvádza, že deti sú jedinými dedičmi, keďže manželka poručiteľa už nežila, 3-3-43.

⁴⁹ Citované podľa MERTANOVÁ, Š.: *Ius tavernicale*, s. 202, na uvedený prípad tiež upozornil LUBY, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*, s. 530.

⁵⁰ 3-2-11, podobne aj v 3-2-6, 3-3-30.

⁵¹ „*Posthumi autem sunt, qui post humationem seu sepulturam patris legitime nascuntur, et dico notantur legitime, quia si partus facta humatione viri, post decem menses fieret; tunc infant ille, recte, de iureque posthumus non docentur, non enim ex thoro, semineque mariti defuncti, sed potius ex fornicatione mulieris praesumeretur in lucem prodiisse. Et hi omnes, tam concepti, etiam nati, et posthumi legitime tamen generati, et iuribus paternis aequaliter semper succedunt*“.

⁵² 3-2-7, 3-4-41.

zachytené vo viacerých závetoch, no vo všeobecnosti platilo, že pozostalý partner dedil prednostne, ak nie sú priami potomkovia, na čo poukázal testátor Ján Pogner⁵³.

Druhú zákonnú skupinu dedičov tvorili ascendentí a kolateráli, ktorí dedili rovnakým dielom, čo do výšky svojich podielov pri zachovaní dedičských nárokov oboch pohlaví. Účasť bočných príbuzných a ascendentov na dedení zo zákona sa riadila vo svojej podstate subsidiárnym princípom, umožňujúcim vzájomne dediť, len ak nebolo neopomenuteľných dedičov prvej skupiny⁵⁴. Uvedenú právo v zákone testamentárna prax Trnavy v samostatnej nadobudnutom a hnuťnom majetku dodržiavala tak, že sa testovalo v prospech priamych príbuzných, manželky, a rodičia, boční príbuzní, prípadne tretie osoby dedili menšie podiely a peňažné sumy⁵⁵.

Vo vzťahu k sukcesii colateralis a ascendetium sa však dodržiavala zásada, že dedičný majetok dedili príbuzní pôvodnej rodiny poručiťa (teda rodičia a súrodenci poručiťa podľa princípu paterna paternis, materna maternis)⁵⁶. Naplnenie uvedeného modelu bolo ovládané zásadou subsidiarity, čo znamenalo, že dediči druhej skupiny nastupovali len vtedy, keď nebolo dedičov prvej skupiny a aj medzi skôr prevládali kolateráli než ascendentí, čoho dôkazom sú niektoré trnavské testamentárne dispozície⁵⁷. Do pozornosti sa tu musí predsunúť nie tak zriedkavý variant deľby dedičstva medzi manželku a súrodencov pri absencii potomkov⁵⁸. Tripartitum v I. časti (čl. 47) uzákoňuje zákonný nárok bočných príbuzných (len bratov) muža bez dedičov zo zákona a zo závetu

Boční príbuzní (bratia, sestry a ich potomkovia) sa vyskytovali aj v inej súvislosti, a to s dedičskými spormi. Častejšie vystupovali ako aktívne

⁵³ 3-1-10.

⁵⁴ „so mein Son Hannsell one leibes Erben mitt todt abging, soll mein Haus Wirdt meinen zweyen Schwester, Katharina Mathes und Margareta Wirselschwarin die leitten zu Windisch Nußdorff beden der kyrchwingarten gelassen indenoch ihren Kindern zustellen“ – 3-3-36, alebo „reliqua omnia quocunque nomine tandem appelrvi aut dici possint .. mobilia, ubicunque locorum tandem sint, premisa sub conditione , decedente nempe filia mea Catharina ante nubiles annos, vel sine haerede, in quatuor partes aequales divido, unam nempe quartam partam lego consanguineis meis propinquioribus a patre ut duo descendencium tres partes alias lego consanguineis meis a matre, vel in materna linea positis.“ – 3-4-41, podobne tiež 3-4-36, 3-4-47.

⁵⁵ Príklad závetu Eleny, vdovy po Jánovi Statlerovi, ktorá rozdelila všetok svoj majetok na dve polovice, jednu z nich určila deťom a druhú bratovi Valentínovi, ktorý sa mal postarať aj o jej potomstvo, 3-1-18, podobne 3-1-1.

⁵⁶ LUBY, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*, s. 530.

⁵⁷ 3-1-26, 3-1-29, 3-1-34, 3-2-4, 3-1-8,

⁵⁸ 3-2-12, 3-2-29, 3-3-33, 3-3-37.

legitimovaní, dožadujúci sa v žalobnom petite svojho zákonného dedičského podielu (podľa zásady *materna maternis paterna paternis*) na úkor dedičov zo závetu, napr. testament Anny Šimoničovej zo 7. apríla 1588 spomínal nevyriešený spor o dedičstvo po prvom manželovi Jakubovi Remenárovi, na ktorý si robila nárok jeho sestra Alžbeta a ako právny dôvod uvádzala opätovný vydaj testátorky⁵⁹, alebo priamy odkaz v závete Sebastiana Venteya ako bezdetnému z 2. marca 1665, ktorý zanecháva svojej milovanej matke za jej pomoc pri nadobudnutí testátorovho samostatne nadobudnutého majetku⁶⁰.

Obvyklým sa stalo odkazovať menšie peňažné obnosy v prospech cirkvi na účely *pias causas* (pobožného účelu na spásu duše – *pro remedio animae*)⁶¹. Pokiaľ nebolo žiadnych zákonných dedičov, poručiteľ mohol zriadiť závet v prospech tretej osoby alebo dedičstvo pripadlo mestu ako odúmrt'⁶². V zložitej situácii, komu pripadne majetok bezdetného poručiteľa, opomínajúceho i vedľajších príbuzných ako zákonných dedičov (znásobené i absenciou dedičov zo závetu), sa právna obyčaj priklonila v podstate k stavovskej príslušnosti deficianta, keď pre mešťanov na post povolaneho subjektu z titulu odúmrtie určil mesto a v prípade šľachty kráľovský fiskus. Ešte i v čase 17. storočia zákonné články LXXXVII/1647 a XVI/1649 riešili túto právnu situáciu v slobodných kráľovských („*in teritoriisque liberarum regiarumque civitatum*“), ako aj v kráľovských a zemepanských mestách („*oppidorum*“) odvolávajúc sa na staré obyčaje („*in antiquis ipsarum, in longo usu roboratis iuribus*“), ale in concreto na mestskú šľachtu sa vzťahoval osobitný § 2 z čl. 16/1649, ktorý uzákonil zákaz priamej devolúcie dedičstva na mesto, keďže dedičstvo malo byť najprv predmetom súdneho konania riadnych šľachtických súdov – sedrie alebo najvyšších kráľovských súdov⁶³. Pri previnení *nota infidelitatis* celá pozostalosť prechádzala priamo na kráľovský fiskus⁶⁴.

Podstatný znak dedičského práva bez rozdielu uplatňovaného dedičského titulu, dodržiavaný hlavne v dedičskom práve šľachty, vývojovo neskôr aj

⁵⁹ 3-4-33.

⁶⁰ „*Proinde omnia bona mea superius specificata domine matri mee lego in perpetuum et quidem libera libere.*“ – 3-3-23.

⁶¹ 3-4-13, 3-4-20

⁶² Uvedené dedičské skupiny potvrdzujú všeobecné závery k dedeniu v mestách in LUBY, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*, s. 530- 531.

⁶³ „*In bonis vero, seu domibus nobilitaribus et totaliter exemptis, intra vel extra moenis civitatum habitis, nullam civitates devolutionis iurisdictionem habeant et bona ejusmodi non ipsarum, sed suae majestatis collationi, etjudicatu dominorum iudicum regni ordinariorum, et comitatuum subsint*“ – z. čl. XVI/1649 § 2.

⁶⁴ Tripartitum v I/čl. 16.

u mešťanstva (koláciu však nepotvrdili skúmané závety pre ich zostručnený formulár koncentrujúci sa na distribúciu aktív a pasív v prospech závetne určených dedičov a odkazovníkov), predstavovala povinnosť zachovávať kolačný princíp (collatio) – započítanie vecí, ktoré potomok (alebo dedič) dostal už za života poručiteľa, do jeho dedičského podielu⁶⁵. Z vyjadrenia o spravodlivom rozdelení dedičstva medzi manžela a synov v závete Kataríny Kováčovej z 9. marca 1579 možno dedukovať, že sa realizovala aj uvedená zásada⁶⁶. Do dedičského podielu sa preto zarátavali bežne poskytované bezodplatné plnenia, s výnimkou drobných príležitostných darov a tiež darov, ktoré darca preukázateľne nepovažoval za vhodné zarátat⁶⁷. Pre ženy znamenalo uplatňovanie kolácie započítanie vecí odovzdaných ex titulo quartae puellaris⁶⁸. V tejto súvislosti je vhodné podotknúť, že totožné chápanie inštitútu kolácie pozná aj súčasné právo⁶⁹.

Princíp kolácie vyjadroval prirodzenú spravodlivosť pre jednotlivých potomkov, nadobúdajúcich týmto spôsobom rovnako určené podiely z dedičstva a zároveň v sekundárnom význame sa dotýkal a riešil descendentné dedenie, v skutočnosti veľkosť dedičských podielov oddelených synov (prípadne dcér). Kolácia sa uplatnila hlavne vtedy, keď dochádzalo k rodinnej deľbe (divisio) a osamostatneniu, emancipácii dospelých synov alebo k vydaju dcér, jej význam bol teda multiplikačný, rozširujúci sa aj na prípady už oddelených potomkov, nadobúdajúcich konkrétne časti poručiteľovho alebo spoločného majetku rodiny, ktoré sa im započítali pri následnom dedičskom konaní po otcovi, matke, ascendentovi alebo vedľajšom príbuznom⁷⁰. So zmienenou možnosťou uplatnenia

⁶⁵ V rímskom práve sa počítalo s ňou v zmysle nevyhnutnosti vnieť, započítať vlastný majetok emancipovanej osoby do pozostalosti majetku, aby sa mohla rozdeliť medzi všetkých spoludedičov. Bližšie BLAHO P. – ŽIDLICKÁ M. – HARAMIA I.: *Základy rímskeho práva*. Bratislava : Manz, 1997, s. 140.

⁶⁶ 3-4-26.

⁶⁷ LUBY, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*, s. 516.

⁶⁸ Trip. I/čl. 101, § 4: „*si filiae portiones, de rebus mobilibus paternis, post eius obitum non tulerunt, nam hoc modo portiones huius modi ad maritacionem cedent; insuper et quartalitia sua rehabebunt.*“

⁶⁹ Pre porovnanie uvádzame znenie § 484 OZ: „*Súd potvrdí nadobudnutie dedičstva podľa dedičských podielov. Pri dedení zo zákona sa dedičovi do jeho podielu započíta to, čo za života poručiteľa od neho bezplatne dostal, pokiaľ nejde o obvyklé darovania; ak ide o dediča uvedeného v ustanovení § 473 ods. 2 (potomkovia zákoných dedičov 1. dedičskej skupiny – vnuci, pravnuci.), započíta sa okrem toho aj to, čo od poručiteľa bezplatne dostal dedičov predok. Pri dedení zo závetu treba toto započítanie urobiť, ak na to dal poručiteľ príkaz, alebo ak by inak obdarovaný dedič bol oproti dedičovi uvedeného v ustanovení § 479 (neopomenuteľní dediči) neodôvodnene zvýhodnený.*“

⁷⁰ Kolačný princíp dodržiavali testátori v skúmaných závetoch a rovnako aj právny vzťah k oddeleným dospelým potomkom predstavoval dôležitú poznámku hodnú notifikovania v závetoch.

kolačného princípu počítal aj článok 8 III. knihy tavernického práva, ktorý ale demonštroval nárok len na otcovskú časť oddeleného (ženatého) syna jednoznačne výjmcu tzv. Hausgerath patriaci vždy manželke⁷¹.

2.2. Náčrt praxe formálnoprávnych úkonov spojených so zriadením úkonov posledného poriadku

Na podklade jednotlivých závetov a ich záverečných koroboračných formúl môžeme rekonštruovať priebeh testovacieho aktu. Rozlišovali sa však dva druhy – verejný (pred dvomi svedkami a notárom vyslanými mestskou radou) a súkromný, zriadeným pred piatimi svedkami s vyhlásením testátora, že s jeho obsahom súhlasí a že obsahuje skutočne jeho poslednú vôľu („letzter Wille, Testament/um, Satzung, Ordnung, ultima voluntas“). Trnava však zachovávala dlhodobú obvyčaj archívácie i súkromných nielen verejných závetov v archíve mestskej kancelárie. Vydavateľom v ojedinelých prípadoch sú aj cirkevné ustanovizne, príkladne závet Barbary Varatkyovej vydala Ostrihomská kapitula, pričom kapitula zdedila časť jej nehnuteľného majetku⁷².

Z mestskej praxe overovacích svedeckých klauzúl a signovania vieme, že za svedkov predovšetkým verejných závetov sa povolávali richtár, prísazní mesta a mestský notár i kňazi⁷³. Ich úlohou bolo: zostaviť text závetu, overiť platnosť úkonu poslednej vôle (najčastejšie ústnou výpoveďou testátora pred svedkami⁷⁴), ustanoviť svedkov za exekútorov závetu⁷⁵, odovzdať ho do archívu mesta alebo na iné bezpečné miesto, otvoriť a publikovať závet po smrti testátora, dozerat' na výkon závetu a prípadne i spravovať majetok pre nedospelých dedičov⁷⁶. Závety šľachticov reprezentuje napríklad Gregor Šibrik, ktorého závet bol confirmovaný kráľovskou listinou Ferdinanda I. roku 1553 a podobnú žiadosť adresovala

⁷¹ „und das verheurathe Kind wollte seinen Theil nach gemachten Theilung haben, .. ausgenommen das Haussgerathe, welche immerzu vom Manne aufs Weib gerathen“ – citované podľa MERTANOVÁ, Š.: *Ius tavernicale*, s. 202.

⁷² 3-4-47.

⁷³ Tabuľku ich mien obsahuje diplomová práca ŠTULRAJTEROVÁ, K.: *Testamenty z rokov 1511 – 1600*, s. 21-22. Za svedka sa povoláva napr. v dvoch prípadoch kňaz a sposedník páter Osvald – 3-1-8, 3-1-6.

⁷⁴ Overovacia klauzula: „*Presentibus ibidem et ex ore meo prescriptum testamentum meum audientibus, et per me protestibus vocatis et requisitis ... mená svedkov .. hoc testamentum ex ore esdem testatoris sic excepi, sic audivis et propria manu transscripsi, per ipsum dominum Sebastianum Venthey ad hoc singulariter vocatus et requisitus*“ – 3-3-23.

⁷⁵ „*huius que testamenti mei, et ultime voluntatis mee tutores et executores: dominum Joannem Fedelhauzer te dominum Volfgangum Judeam de Chaste commisi et constituti.*“ – 3-3-23.

⁷⁶ Príklad závetu Jána Hybnera – 3-4-41.

na kráľovskú kanceláriu aj jeho manželka Veronika Péčová v roku 1556, ktorá sa realizovala sa v roku 1567 konfirmáciou Maximiliána II.⁷⁷ V dotknutom sa potvrdila platnosť šľachtických závetov, spoločenskú nadradenosť a zrejme sa i overila právna situácia nakladania so zdedeným (aviticitným) majetkom. Poukaz na uvedené konfirmačné listiny dokazuje, že panovník bol najvyššou súdnou inštanciou, a uvedenou praxou konfirmácie závetu sa mohlo predísť prípadným sporom v budúcnosti.

Záver

Obsah inkriminovaných článkov zbierky tavernického práva, vychádzajúc z prvotnej testovacej slobody v privilégii Bela IV. z r. 1238, pri porovnaní skúmaných, testamentárnych dispozícií indikuje záverečné zhodnotenie, že uvádzané charakteristiky a postuláty dedičského práva sa v nezmenenej podobe dodržiavali v sledovanom časopriestore mesta Trnavy a možno ich celkom prirodzene označiť za základné pramene v závetnom aj zákonnom dedení. Na tomto mieste možno preto rekapitulovať len podstatné:

– v meste sa zachovávala pôvodná obyčajová úprava, ktorej partikulárnosť uhorské, celokrajinské zákonodarstvo len potvrdzovalo, na druhej strane tavernické mestá (ako bola aj Trnava) sa riadili úpravou v zbierke *Articuli iuris tavernicalis* (príp. skôr platnou *Summa legum Raimundi* alebo s veľkou pravdepodobnosťou aj inými anonymnými zbierkami, kompendiami);

– zreteľným spôsobom sa dodržiaval postulát primátu dedenia potomkov – legitímnych manželských detí (pochádzajúcich často z viacerých manželstiev),

– priznalo sa popri zákonných potomkoch rovnaké právo dedenia manželke, ktorá bola na úrovni zákonnej neopomenuteľnej dedičky;

– uznával sa zákonný dedičský nárok⁷⁸ kolaterálov a ascendentov na zdedený majetok podľa zásady *paterna paternis, materna maternis*.

– zachovával sa princíp kolácie – započítania do dedičstva všetkých aktív, darov a pod., ktoré už dedič za života poručiťa dostal.

Otázniky vynárajúce sa pri dedení majetku nadobudnutého počas manželského súžitia, jeho nezriedka odlišná právna rovina, vysporiadanie sa s manželkou po smrti manžela – vydanie obvenenia a vena, charakter jednotlivých vecí prináležiacich do dedičstva (rozlišovanie medzi zdedeným

⁷⁷ Formula: „*ut item testamentum ac omnia et singula in eo contente, ratum, et accepta habentes acceptare, approbare, ratificare, roborareque ac pro eadem domina Veronica aliisque legatariis innovan perpetuo valiturum gratiose confirmare dignaremur.*“ – 3-2-12.

⁷⁸ Ide prirodzene o obyčajovú nie zákonnú normu.

(otcovským alebo materským) a spolu alebo samostatne nadobudnutým majetkom), prípadne negatívne vymedzenie pozostalosti vo vzťahu k blízkym či vzdialenejším rodinným príslušníkom predstavovali problémy hodné riešenia všeobecnejšou, de facto obyčajovou úpravou. Ako nasvedčujú komplikované dedičské kauzy⁷⁹, meritum týchto sporov je zosobnené práve v uvedených typických dedičskoprávnych problémoch v nadväznosti na ich riešenie v taverníckom práve.

Obsah skúmaných závetov dokazuje, že sa testátori na predmetné články (ako aj krajinské zákonné články 17. a 18. storočia) nikdy neodvolávali, vonkoncom ich necitovali (čo je e converso prax neskoršej, od 18. storočia počnúc, trnavskej závetnej praxe) a možno sa domnievať, že testátori o nich možno ani nevedeli ako o kodifikovaných normách mestského práva. Dlhodobým používaním ich prostý mešťan chápal ako právo obyčajové, z ktorého zrejme aj pochádzali a dlhodobou aplikáciou sa včlenili prirodzene do korpusu mestského práva. Inak povedané testátori za účasti zástupcov mesta v postavení svedkov a notárov realizovali vlastne len po stáročia normy taverníckeho práva, ktoré taktiež vychádzalo zo skorších obyčají, prípadne právnych zbierok užívaných v mestách ako normatívne pramene.

Naostatok je vhodné uviesť hypotézu (pri uvedení si faktu absencie iných zachovaných prameňov mestskej legislatívy pre súkromnoprávnu oblasť, a nota bene i pre dedičské právo), že práve prednesené články taverníckeho práva možno ponímať ako generálnu právnu úpravu legis scriptae pre Trnavu a predmet bádania (dedenie a jeho súvis s právom zriadiť závet). Keďže predmet úvodného výskumu sa obmedzil nateraz výhradne na fond úkonov mortis causa (teda nielen závetov ale aj napr. dedičských pokonávok, donatio mortis causa, manželských zmlúv, pozostalostných inventárov, kodicilov a pod.) z pohľadu práva zriadiť závet a práva nadobudnúť dedičstvo z titulu dedenia zo závetu (a obmedzení slobodne testovať), nemožno preto uvedenú myšlienku podoprieť relevantnými dôkaznými materiálmi, aj keď mnohé indície napovedajú, že také hospodárske, spoločenské a kultúrne centrum, akým bola Trnava, by sa nespravovala v rozhodujúcich úkonoch mortis causa výhradne nepísanými obyčajami zhmotnenými prípadne v súdnej praxi mesta ale aj písaným právom. Následný výskum a spracovanie vecne a chronologicky príbuzných fondov trnavského magistrátu alebo ďalších miest by mohlo uvedený názor vyvrátiť alebo potvrdiť.

⁷⁹ V ŠABA, pob. TT, MG TT, f. Deputationalia a Hereditaria sa archivujú okrem listín istým spôsobom zviazaných a odkazujúcich na dedičské spory, potvrdenia o exekúcii testamentov aj iné správy mestských komisií (deputácií). Fond Deputationalia obsahuje spisy, ktoré vynikli z úradnej činnosti senátorov, poverených richtárom prieskumom určených vecí mesta a mešťanov. Výsledné správy týchto deputačných komisií obsahujú tiež inventáre, rozdelenia a súpisy majetkov, relácie, účty, kvitancie, licitácie a ďalšie. Fond pochádza z rokov 1530 – 1851, obsahuje 91 kartónov a fond Hereditaria z rokov 1717 – 1830, zachoval sa iba 1 kartón.

PRÍLOHA I.

Súhrn článkov venovaných dedeniu zo závetu, zákona a ďalších právnych okruhov spojených s dedením v trnavskom rukopise Summy legum Raimundi

(Publikované podľa REBRO, K.: Trnavský rukopis Summy legum Raimundi. In Slovenská archivistika, roč. IV, 1969, s. 75 - 76.)

Das andre Buch

Cap. XXXVI. Donatio causa mortis potest revocari. Das die Donation, welche des Todshalben geschieht, widerrufft kan werden.

Cap. XXXVII. De dote, et eius speciebus. Vom Hayratgut, und dessen species.

Cap. XXXVIII. Quid sit dos. Was das Heyratgut sey.

Cap. XXXIX. Dos quando debeat expediri. Wann der Mann dem Weib die Widerlag zu thun schuldig.

Cap. XL. Dos repeti potest. Wann das Heyratgut abgefordert mag werden.

Cap. XLI. De dotis restitutione. Von Widerzalung des Heyratguts.

Cap. XLII. De cautela. Von der Cautel, oder Versicherhait.

Cap. XLIII. De paraferna. Von andern des Weibsgüter, zu griechisch paraferna genandt.

Cap. XLIII. Per testamentum acquiritur. Wie man durch Testament überkombt.

Cap. XLV. Ad faciendum testamentum quae requiruntur. Was zum Testamentmachen gehörtt.

Cap. XLVI. Quibus potest legari et testari. Wem man etwas schaffen und testiren mag.

Cap. XLVII. Quae res poterunt legari. Was für Dingen mögen verschafft werden.

Cap. XLVIII. Quae res non poterunt legari. Was für Dingen nit können verschafft werden.

Cap. XLIX. Quid sit legatum. Was ain Geschäft sey

Cap. L. Quantum testari possit. Wievil man verschaffen mag.

Cap. LI. De solenni testamento. Von ainem zierlichen Testament.

- Cap. LII. De testamentorum testibus. Von Zeugen des Testaments.
- Cap. LIII. Quare fiunt testamenta. Warums die Testament aufgerichtet werden.
- Cap. LIIII. De institutione haeredum. Von Einsetzung der Erben.
- Cap. LV. De haeredibus et haereditate. Von Erben, und Erbschafften.
- Cap. LVI. Institutionis modus. Die Weyss, wie man einsetzt.
- Cap. LVII. Exhaeredatio filiorum. Die Enterbung der Söhne.
- Cap. LVIII. De exhaeredatione filiarum. Von Enterbung der Töchtern.
- Cap. LIX. De substitutione. Von der Afftereinsetzung
- Cap. LX. Quomodo quis potest testari. Wan ainer testiren mag.
- Cap. LXI. Executio testamenti. Von des Testament Execution.
- Cap. LXII. Intestatus quot modis dicitur. Auf wievil Weyss ainer one Testament abgeht.
- Cap. LXIII. De iure successionis ab intestato. Von Erbgerechtigkait so one Testament anfallet.
- Cap. LXIII. De successione descendentium. Von Erbschafft der absteigenden Lini.
- Cap. LXV. Successio collateralium. Von Erbfall der Beyseitsfreunden.
- Cap. LXVI. De successione ascendentium. Von Erbfall der aufsteigenden Personen.
- Cap. LXVII. Successio uxorum. Von Erbfall, der auf die Weyber kombt.
- Cap. LXVIII. Quando succedit fiscus. Wan die Camer erbet.

PRÍLOHA II.

Preklad III. časti zbierky tavernického práva nazvanej „O testamentoch“

(Publikované podľa MERTANOVÁ, Š.: Ius tavernicale. Bratislava : Veda, 1985, s. 201 – 206.)

1: Ak každý, kto vlastní dedičné statky alebo nehnuteľnosti, ktoré vlastní a nadobudol akýmkoľvek spôsobom svojou prácou, námahou a vlastnými nákladmi, bez (spoluvlastníckeho) nároku manželky, detí, bratov, sestier a iných pokrvných príbuzných, má slobodnú dispozíciu komukoľvek zanechať, dať alebo poručiť ich úkonom medzi živými aj pre prípad smrti,

bez obmedzenia akéhokol'vek zákazu, ktorý sa (obvykle) určuje alebo by sa mohol určiť.

2: Ak každý, kto vlastní starootcovský a otcovský majetok (dedičstvo) a nie je donútený núdzou alebo ak by musel svoju hlavu vykupovať a uvedený majetok by musel spotrebovať, potom toto dedičstvo poručí svojej žene, deťom a tým, ktorí sú jeho dedičmi podľa dedičského práva.

3: Každý kto si zoberie ženu za manželku a na znak obvenenia jej dá isté nehnuteľné veci alebo jej ich sľúbi dať, na tieto nehnuteľnosti od toho okamihu nemá žiadne právo ich darovať alebo zanechať alebo poručiť, ale manželka má dedičské právo ich vlastníť (držať) podľa zákona.

4: Ak má niekto manželku, a táto vlastní od svojich rodičov dedičné statky, má ona plné právo ich darovať, poručiť tak počas života ako aj pre prípad smrti, ako ona uzná za vhodné.

5: Tak ako má manželka právo na dedičstvo po svojich rodičoch alebo na iné veci, s právom testovať o nich, tak má manžel tiež právo na na svoje dedičstvo a rozhodovať o ňom medzi živými aj pre prípad smrti.

6: Akýmkoľvek spôsobom nadobudnuté hnutel'né alebo nehnuteľné veci manželom alebo manželkou, s výnimkou zariadenia domácnosti, po smrti jedného alebo druhého, bude držať rovnakým právom preživší manžel/ka alebo deti, ak ich prežijú.

7: V prípade smrti muža, ktorého deti sú ešte neploleté a bez akejkoľvek deľby jeho majetku, až do času svojej ploletosti („kým neprídu do svojho veku“), keď sa jedno z nich bude chcieť oženiť a ostatné budú žiť v otcovskom dome (in Keuschheit), a tento ženatý syn bude chcieť svoj podiel zo všetkého otcovského majetku, s výnimkou domáceho zariadenia, ktoré vždy patrilo vdove po zomrelom. V takom prípade sa má rozdeliť všetko rovnakým dielom podľa počtu detí oboch pohlaví, a jeden diel prináleží manželke (matke detí).

8: Pokiaľ už došlo k (dedičnej) deľbe medzi bratmi, sestrami, otcom a matkou, a sú oddelení vo svojom chlebe, dievčatá sú už vydaté a synovia oženení, potom ich podiel neprípadne bratom alebo sestram, ale každý z nich má právo slobodnej dispozície. Avšak ak ktokoľvek z nich zomrie, prípadne majetok manžela na manželku a majetok manželkin na manžela, a ak majú deti, rozdelia sa títo rovnakým dielom.

9: K domácemu zariadeniu patrí: všetko ženské ako aj mužské oblečenie, strieborný a pozlátený opasok, štyri strieborné poháre alebo i menšieho nie však väčšieho počtu, dvanásť strieborných lyžíc ale nie viac, manželova zbraň, kaďa, sud, všetka postelná bielizeň, a náradie potrebné pre vinohradníctvo alebo obrábanie pôdy, toto všetko po smrti manžela prípadne manželke a po smrti manželky manželovi podľa požiadavky obyčaje siedmich slobodných miest. Ale toto právo sa zachová aj vtedy, ak

manžel v prítomnosti manželky alebo manželka v prítomnosti manžela bude chcieť niečo odkázať so súhlasom partnera a bez protirečenia, nech má právo čokoľvek a komukoľvek chce.

10: Každý, kto kúpi dedičný majetok, ako aj ten, s ktorým ho nadobudol (kúpil) a jeho meno ako aj každého, kto kupoval s ním tento majetok, sa uviedol do mestskej knihy a ich mená boli do nej intabulované, vlastní rovnaným dielom tieto dedičné statky. A ktokoľvek z nich, kto by spísal testament alebo uskutočnil iný prevod, môže tak urobiť len so svojím podielom, o ostatnom nech naveky mlčí.

11: Každý mešťan, ktorý chce testovať o veciach, ktoré nadobudol spolu so svojou manželkou, jeho testament v tejto veci je iba vtedy platný, aj tak urobí v jej prítomnosti a nie proti jej súhlasu. Ak však manželka nebude súhlasiť a vyjadrí svoj odpor, musí byť za prítomnosti hodnoverných osôb vyjadrené, že ho nadobudli skutočne spoločne, potom sa má oddeliť manželke právo a rovnaká polovica zo všetkých statkov, ktorú ona nadobudla.

12: Ak zomrie niekto a jeho majetok by mal prejsť na synov a dcéry, a ak takýto syn je hráčom, márotnatníkom, donášačom alebo by bol smilník, alebo ak by dcéra viedla nepočestný život, ktorý by poškvŕňoval rodičov, a mala by alebo by bola cudzoložnica, potom podiel takýchto detí im nepripadne, ale ho dostanú iní bratia a sestry, ktorý vedú slušný život, keďže sa títo svojím správaným vylúčili z dedenia. Ak však nie sú takýto počestní bratia a sestry, majú dediť iní pokrvní príbuzní, ktorí vedú čestný život, s právom tieto majetky držať a s rovnakým dedičským právom ako nehodné deti.

13: Ak má niekto manželku, a táto cudzoloží a priniesla do manželstva isté hnutelné a nehnuteľné majetky, a manžel sa o jej cudzoložstve dozvedel od susedov, a ak ona upadne do choroby, nemôže spísať testament, keďže stratila týmto činom právo o svojom dedičnom majetku a hnutelnostiach testovať, ale tieto majetky pripadnú bez odškodnenia manželovi.

14: Ak niekto vo svojom testamente niečo zo svojich dedičných statkov a hnutelností niečo zanechá svojmu synovi alebo synom a tento/títo sa bude chcieť so svojím majetkom odsťahovať k neveriacim alebo vyhľadáva nečestnú spoločnosť kacírov a Turkov a málo dbá tak na svoju kresťanskú vieru alebo bude chcieť podporovať takéto sekty, alebo sa k nim bude chcieť odsťahovať, nemá sa mu nič odkazovať, ale ak bude mať pokrvných bratov alebo sestry, ktorý budú viesť čestný život, týmto sa má všetko rozdeliť a majetok podržať. Ale ak nebude žiadnych bratov, má sa majetok ponechať iným počestným príbuzným.

15: Ak niekto má manželku a testamentom zanechá niečo svojim nemanželským synom spolu s manželskými synmi dedičný majetok a hnutelnosti, tak že títo nemanželskí dostanú rovnaký podiel na dedičnom majetku, potom podľa požiadavky pradávej mestskej právnej obyčaje

nemôžu mať rovnaký podiel nelegitímni synovia s legitímnymi, priznávajúc, že riadne testovanie nemôže ísť v prospech kohokoľvek a akýmkoľvek spôsobom.

16: Platí, že ak niekto nariadi manželke a deťom vo svojom testamente (ktorým by ukrátil svojich veriteľov) prenechať svoj nehnuteľný a hnuteľný majetok v prospech stavby nemocnice (špitálu), alebo ho zanechá pre chudobných a pre almužny, a podobným spôsobom ho rozdelí, a ak je sám dlžníkom a jeho dlhy boli riadne zapísané a posilnené svedectvom prísazných svedkov alebo iných ctihodných a dôveryhodných ľudí, takýto testament nemôže platiť, ak by sa splnilo vyššie uvedené, iba ak najprv pomerne zaplatí svoje dlhy zo svojich hnuteľností, podľa rozhodnutia ctihodných a vážených mužov, (potom) môže (niečo) určiť aj svojim dedičom a tiež chudobným na almužnu.

17: Ak cudzinec, buď obchodník alebo akýkoľvek cudzí obyvateľ, zriadi testament, v ktorom by sa podvodne uviedol jeho veľkolepý pohreb po skone, a z požiadavky svedkov by v testamente odkázal iba svojim bratom na pohreb 100 zl. v zlate s ohlásením jedného občana, ktorý je usporiadaným a plnoprávne usadeným v meste, a povie, že u neho má uložené 200 alebo 300 zl. v zlate a pozve tiež druhého podobného občana, a tiež tretieho a štvrtého, ktorí sú tiež počestní občania, u ktorých je uložená v takej istej veľkej alebo väčšej sume, no testátor napokon určil, že jeho všetky peniaze závetom budú určené s časti nejakému kostolu, nejakému oltáru, a niečo prev vdovy a chudobných a niečo rehoľným bratom a kňazom, a závet sa naplní v neprítomnosti oných občanov, ktorým testátor prenechal peniaze, aby ich rozdelil. Konečne keď on zomrie, tí, ktorým v testamente niečo odkázal, prídu k oným občanom a žiadajú od nich, aby im vyplatili testátorom v záвете určené peniaze, ale oni odpovedia: my nepoznáme onoho človeka (testátora), a nevideli sme ani jeho peniaze, a hoci mohol niečo závetne odkázať, nie je nikto, kto by závet vykonal. Keďže neexistovalo žiadne verejné svedectvo, má sa takýto závet považovať za neplatný.

18: Ak má nejaký muž synov, ktorí vedú počestný život, a počestne si na svoj chlieb zarábajú, majetky rodičov požehnane spravujú, a pracujú podľa vôle svojich rodičov, a ich bremená znášajú a sú poslušní a vykonávajú každú prácu na zveľadenie otcovských majetkov v pote tváre a podľa vôle svojich rodičov sa oženia. A toto je tiež známe susedom, takýchto (synov) nemožno vylúčiť z dedenia otcovských majetkov, ale ich podiel z otcovských majetkov im musí byť v plnosti vydaný, a tiež po skone rodičov majú tieto majetky pripadnúť pobožným dedičom. A prirodzene že sa má dodržať ustanovenie, pokiaľ by rodičia na svoju spásu chceli niečo testamentárne zanechať, má to platiť.

19: Tam kde sú synovia, ktorí vedú počestný život a ich otec (po smrti ich matky) si zoberie inú manželku alebo ak matka si zoberie iného manžela, synovia nemusia zostávať so svojim otčimom alebo macochou, ako sa to

svedčí, ale môžu si právom zobrať svoj podiel na dedičnom majetku aj iných veciach, ktoré sa nadobudli.

20: Ak syn zneuctí slovne svojho otca alebo matku alebo ich napadne a rodičia sa žalovali len u richtára a prisažných, tak že to počuli aj susedia, tak potom sa má jeho podiel, ktorý má dostať z otcovských aj starootcovských hnutelných aj nehnuteľných majetkov, ako aj ktoré rodina vlastní, má svoj podiel stratiť týmto skutkom (takýmto maniermi), a má byť z neho navždy vylúčený, a rodičia môžu s ním naložiť, ako chcú.

21: Keď človek, ktorý zostarol a už je nemohúcny a mal by majetky a dedičstvo, ktoré by pre svoju slabosť uz nemohol spravovať pre seba, a vybral by si čestného muža, na ktorého by sa v svojej starobe a slabosti mohol oprieť, a povedal by mu milý pán, alebo milý brat, milý priateľ, pozri, ja som slabý, nevládny a chorý, nemôžem už pracovať na svojich majetkoch. Ale nechcem majetky darovať alebo predať, tak som si povedal, že keby sa ti páčilo, tak všetko vložím do tvojich rúk a bude pod tvojou mocou, aby si to zveľaďoval (zväčšoval) a za to mi dáš, čo potrebujem pre moje živobytie, ošatenie a moju ostatnú potrebu. Lebo som starým človekom, nebudeš so mnou zle hovoriť a budeš ma dobre držať. Toto dodržiš až do môjho odchodu a za to ti sľúbim všetky moje majetky, hnutelné aj nehnuteľné. Keď to prisľúbil, že tak urobí v prítomnosti richtára a prisažných, ale keď sa tento človek zachová nečestne a nechal ho starého človeka o hlade, neodetého, a protestoval by tento stavec viackrát a upozornil by ho v prítomnosti richtára a prisažných a títo by to uznali a zrušili by slovo aj spísané svedectvo a stavec by bol oslobodený od svojho sľubu vo veci svojho majetku k svojej spokojnosti.

PRÍLOHA III.

Zápisy v mestskej knihe príjmov trnavskej farnosti sv. Mikuláša, publikujúcej dva právne úkony, pochádzajúce z mestskej notárskej praxe trnavskej mestskej kancelárie a priradujúce sa k najstarším zachovaným úkonom posledného poriadku a jeho vysporiadania

(Publikované podľa RÁBIK, V.: Mestská kniha príjmov trnavskej farnosti sv. Mikuláša knihe príjmov trnavskej farnosti sv. Mikuláša z roku 1495, s. 290 – 294.)

1. Závet vznešenej pani Barbory, manželky Ondreja Pognara, 10. január 1512

Item anno Domini 1512 feria tertia ante festum sancti Pauli Conversacionis obyt (!) honesta dominia Barbara coniunx circumspecti domini Andree Pognar, que licet corpori debet et infirma mente tantum et racione per omnia compositionis tale edidit suum finale testamentum coram circumspectis Marco Bydmen iudice civitatis Thirnavienisi et magistro Henrico Probus (!) predicatore Alemanorum et confessore suo in hec verba:

Ego, Barbara, vineam meam nomine Pognar sitam et habitam in villam Nucum Alemanicali lego viro meo Andree Pognar libere eadem uti, vendi, testari et ad quoslibet usus suos committi tamquam cum suo proprio hereditario bono, sine contradictione omnium amicorum meorum, quibus simpliciter nullam iurisdictionem in hac vinea reliquo, hoc unum tamen exempto, ut idem Andreas maritus meus ad ecclesiam parochialem dicti sancti Nicolai pro salute anime solvere et dare tenetur florenos centum sine aliquali contradiccione cum sua facultate poterit, prout ipse maritus meus esse voluntati me obligavit et promisit satisfacere, si vero contingerit, quod hec vinea ad quoscunque manus devenerit quosque idem centi (!) florenos non fuerit ad sanctum Nicolaum soluti, extunc prefata vinea pignus esse debeat ecclesie sancti Nicolai iam dicti donec et quosque illi centum florenos non essent soluti, ne itaque a memoria hominum labitur, presenti libro civitatis hanc ultimam meam voluntatem inscribi feci.

Preklad:

V roku Pána 1512 10. januára (na tretiu feriu pred sviatkom Obratenia sv. Pavla) vznešená pani Barbora, manželka obozretného pána Ondreja Pognara, ktorá síce slabá na tele ale zdravá myslou a rozumom zriadila svoj konečný testament pred obozretným Markom Bydmenom, trnavským richtárom a magistrom Henrikom Probusom, nemeckým kazateľom a svojím spovedníkom, týmito slovami:

Ja, Barbora, zanechávam svoju vinicu, zvanú Pognar, nachádzajúcu sa v dedine Dolné Orešany, Ondrejovi Pognarovi (jej manželovi) s právom užívania, predaja, testovania a pre akýkoľvek úžitok a s právom nadobudnutia ho do svojho dedičného majetku, bez protirečenia všetkých priateľov, ktorým týmto nezanechávam žiadne právo na ňu, avšak iba za jednej jedinej podmienky, že onen Ondrej, môj manžel, za spásu (mojej) duše zaplatí a daruje farskému kostolu sv. Mikuláša sto zlatých bez akéhokoľvek protirečenia, pretože však ma môj manžel splnomocnil túto vinicu odovzdať do akýchkoľvek rúk, pokiaľ nebude zaplatených sto zlatých kostolu sv. Mikuláša, dotiaľ môže slúžiť táto vinica ako pignus. A táto moja posledná vôľa, keďže aj ľudská pamäť je slabá, nechala sa zapísať do mestskej knihy.

2. Pokonávka v dedičskom spore o závet Hanusa Graffena medzi jeho zákonnými a závetnými dedičmi, 10. február 1504

Wir Thomas Huss, Hanus Goldschmid, Michel Feyer, Bernhart Hoffman anstatt Wolfgang Forster, Andre Pogner als gwaltiger Irer payden Hawsfrau genant Katherina und Barbara geschwistratt anstatt Irer schwester Elena auff ainen darnach, Hanus Schneider, Caspar Lewbater, Hanus Mestel und Jacob Puknar all mitpurger zw Thirna anstatt Wolfgang Moler, wekennen allermeniklich nach dem als ein zwitracht zwischen denn gemelten partheyen erstanden als antreffundt ein Testament von Hanusen Graffen und seiner gelassen hawsfrau Margarethe, die darnach ain hawsfrau wurden Wolfgang Moler nach dem sii petracht haben merer frandschafft inn

ainem gütlichen Vertrag zw erlangen dan inn Rechten, haben uns payder parthey gepeten solche ier zwitracht und handel zw verheren eines eidem klag und antwurtt vernemen und inn solchen ain redlichen spruch thuen wellen und ainikeyt machen, des sii uns payde parthey obgemelt mit hantgelubter trewen fur sii all ir erben und alle dy, dy von iren wegen mechten hindern versprochen und gelubt, was wir inn solchen sprechen handeln machen und thuen, das sii das tritt uncerprochenlich und unbider Rufflich wellen halden und kainerlay einred, awsczug wieder inn geystlichen nach weltlichen gerichten durch sich selbs ader ander von iren wegen geprauchen nach nuczten, awf solches wir dieser payder parthein nemlich als Wolfgang Forster, Andre Pogner als gwaltiger irer payder hawsfrau als geschwistrat Elene irer Schwester awff ainen als klager, und Wolfgang Moler ein hawswirt Margarethe der gott genand die ain gelasene witib Hanusen Graffen awff dem andern tayl als antburter, nach dem wir ir payde klag und antwurt Einred und gegen red vernomen und zwischen inn payden ainen gutlichen vertrag ain helliklich gesprochen und gemacht haben unbider Rufflich als hernach begriffen ist.

Anfentlichen sprechen wir sii alle zw guten franden, darnach sprechen wir, das Wolfgang Moler soll uber antwurten den gemelten Wolfgang Forster, Andree Pogner als nagst erben anstatt irer paydr hawsfrawen die genanten Elenam die ain tochter Hanus Graffen, doch von inn payden vergumen die zw halden uncz auff sonntag der ersten fast wochen nagst kunftig.

Mer ain weingarten genant der dreysiger zw Windischen Nusdarff mit sambt ainemfasser wien daran gewaxen diez vergangen Jar, so der Elene von iren vater Hanus Graffen geschafft doch nach Innhaltung des geschafft.

Mer ain haws in Sandt Jacobs gasen auch der gemelten Elene von iren geschafft vater solcher Erb frey und ledig, doch sonder vergunnen das Wolfgang Moler inn Haws uncz auff Michaelis nagst kunftig frey siczen soll. In der gemachen was inn awficzaigt werdt, dan sol abtreten solche hawsung.

Mer ain Weingart genant der helblinger zw Windischen Nusdarff den Hanus Graffen gemelten Margarethe seiner hawsffraw geschafft hat und sii in iren testament der gemelten Elenam vergessen von solcher weingart soll er auch geben fur iren tayl florenos XVI, und inn Jars frist soll er peczalen.

Mer der zwayer weingarten in der Helle liegund soll er mit sambt senen kinderen frey und ledig policzen als den helblinger.

Mer hat unns versprochen sonderlich Wolfgang Moler so es gott schickt das Elena sich verheiratatt das er sii zw solcher heyratt vell petrewen und uns das gemeltt was das sein soll das wir dach also verhalten uncz zw seiner zeyt und mer zw geben wen man muent, ob er aber vor da gott gur sey mit tod abging ee sii sich peheyratt wil er solches in seinem Testament schaffen, und soll auch dicz mal krefftklich geschafft sein, ob es schon in seinen Testament nicht begriffen war.

Mer was diser Elena von Margaretha irer mueter Inhalt ires Testament awss der farunden hab geschafft ist wurden.

Und solcher veraingung und spruchen zw mereren kreften der durcht haben wir Wolfgang Forster, Andree Pogner und Wolfgang Moler payde parthay dy ersam weys herren Richter und Ratt der stat Thirna vleyssiklich gepeten, das sy den sprucht haben in statt Buch lassen vermerken und verschreiben. Geschehen zw Thirna am Sambstg beate Scolatica virginis anno Domini millesimo quingentesimo quarto.

Preklad:

My Tomáš Huss, Hanus Goldschmid, Michal Feyer, Bernhart Hoffman namiesto Wolfganga Forstera, Andreja Pognera ako zástupcov svojich manželiek Katarína a Barbory a ich sestry Eleny na jednej strane a Hanus Schneider, Caspar Lewbater, Hanus Mestel a Jakub Prukmar, všetci obyvatelia mesta Trnava namiesto Wolfganga Molera vyznávame potom, čo vznikol spor medzi vyššie uvedenými stránkami vo veci testamentu Hanusena Graffena a jeho pozostalej manželky Margaréty, ktorá neskôr bola manželkou Wolfganga Molera, a potom, čo chceli dosiahnuť z titulu väčšieho priateľstva dobrú pokonávku podľa práva, obe stránky nás požiadali, aby tento spor a dohadovanie sa ustalo, a každá žaloba a odpoveď by bola vypočutá, v tomto aby sa riadne rozhodnuté a dosiahol sa prijateľný konsenzus, toto od nás žiadali obe stránky s pevnou dôverou pre seba aj pre svojich dedičov a pre všetkých tých, ktorí sľúbili ich cesty zahatať, čo my v takýchto prípadoch robíme, a stránky chcú neodvolateľne toto dodržať a neprotirečiť, aby sa to nimi alebo inými nezneužilo ani na cirkevnom ani na svetskom súde a tak sme my obe stránky menovite Wolfganga Forstera, Andreja Pognera ako zástupcov svojich manželiek a ich sestry Eleny na jednej strane ako žalobcov, a Wolfganga Molera a jeho manželku Margaretu, vdovu po Hanussenovi Graffenovi z druhej strany ako žalovanú stranu (povolali), a potom, čo sme obe strany vypočuli, vyjadrili sme novú neodvolateľnú pokonávku medzi nimi, ako je zaznamenané nižšie.

Na úvod vyhlasujeme ich za dobrých priateľov a vyhlasujeme tiež, že Wolfgang Moler má prevziať záväzok, že menovaní Wolfgang Forster und Ondrej Pogner budú následní dediči namiesto svojich manželiek a menovanej Eleny, dcér Hanusena Graffena, a aby sa toto začalo dodržiavať od nedele najbližšieho prvého pôstneho týždňa.

Ďalej vinica nazývaná tridsiata v Dolných Orešanoch spolu s jedným sudom vína z tohto minulého roka, toto odkázal Elene jej otec Hanus Graffen, keď dodrží testament.

Ďalej dom na Svätajakubskej ulici, ktorý jej tiež určil otec ako jedinej a slobodnej dedičku, tento dom môže však podľa tejto dohody držať Wolfgang Moler od sviatku sv. Michala pre budúcnosť. Ak nedodrží, čo mu bolo uložené, má ho odstúpiť.

Ďalej vinicu nazývanú helblinger na mieste Windischer Nusdarff, ktorú zanechal Hanus Graffen svojej manželke Margarete a ona vo svojom závete opomenula Elenu, z tejto vinice má dať Wolfgang Moler 16 zlatých v lehote jedného roka.

Ďalej dve vinice ležiace na mieste zvanom Helle má držať slobodne so svojimi deťmi ako tú helblingerovskú.

Ďalej nám Wolfgang Moler osobitne slúbil, že ak Boh dá, a Elena sa vydá, tak sa postará o ňu postará a ak bude môcť dá jej aj viac, než je nevyhnutné, ak však zomrie skôr, než sa vydá, môže svoj majetok usporiadať v závete a má sa jeho rozhodnutie mortis causa dodržať, ak tak už vo svojom závete neurobil.

Ďalej všetko čo Elena dostala od Margarety, svojej matky, v jej závete aus der farunden má sa dodržať.

Aby táto dohoda a pokonávka nadobudla väčšiu silu, poprosili sme my Wolfgang Forster, Ondrej Pogner a Wolfgang Moler pánov richtára a prísazných mesta Trnava, aby túto dohodu nechali poznamenať a zapísať do mestskej knihy. Stalo sa v Trnave v nedeľu, na sviatok svätej Scolastiky, panny, roku Pána tisícpäťstoštyri.

Contact – email

asvecova@truni.sk